

V. Polterovics

Az Orosz Tudományos Akadémia akadémikusa,
az Orosz Tudományos Akadémia Központi Gazdasági
Matematikai Intézetének laboratóriumvezetője,
az Orosz Gazdasági Iskola első rektorhelyettese

Öninterjú

(Kornai János: *A gondolat erejével, rendhagyó
önéletrajz egy nagy szellemi utazásról* című könyvéről. *)

1966-ban kezdtem közgazdaságtannal foglalkozni – 10 évvel később, mint János. Addigra már mérnöki és matematikusi végzettségem volt, és négy éve foglalkoztam az automatikus szabályzórendszerek tervezésével. A közgazdaságtanban kutatási területem a decentralizáció lett. Abban az időben teljesen új dolognak számított a rendszertervezés, vagy matematikai nyelven a dekompozíciós módszerek. Nemsokára megismerkedtem a kérdéskör két legismertebb megközelítésével: a Danzig-Wolf és a Kornai-Lipták-féle módszerekkel. Ezt követően igyekeztem János minden munkáját elolvasni, néha magától a szerzőtől kapva meg néhányat. Nagy öröömre szolgál, hogy most megoszthatom önökkel új könyvével kapcsolatos benyomásaimat.

A gondolat erejével – csakúgy, mint Kornai írásainak jelentős része – nagyon érdekesítő munka. Az önmegismerés szókratészi feladatát tűzi ki célul, ráadásul ezt fejlődési folyamatában vizsgálja. A szerző által vizsgált kérdések legfontosabbika: „Miért cselekedtem így?”.

Egy ilyen volumenű önéletrajz, mint Kornai Jánosé, felbecsülhetetlen forrásul szolgálhat a tudománytörténészeknek és a szocialista reformkísérleteket kutatóknak, ugyanakkor felkavaróan érdekesítő olvasmány a fiatal és kevésbé fiatal tudósok számára. Mindezekon felül ez egy általános, de ugyanakkor nagyon fontos kérdéseket taglaló mű, mely alapjául a szerző egy viszonylag körülhatárolt, de rendkívül érdekes empirikus terület választott. Gyakorlatilag a könyv több analizáló interjúból áll, amelyeket a szerző, aki aktív szemlélője és közvetlen résztvevője volt számos sorsdöntő eseménynek, saját magával készít. Én magam is úgy tekintem ezt a művet, mint egy „öninterjú” során készült analízis eredményét, és magam is azt a négy gondolati szálát fogom követni, mely az egész könyvön végigfut: 1. az autoriter rendszerek pszichológiája; 2. etikai kérdések a szocializmusban (és a kapitalizmusban); 3. az ideológia és a közgazdaságtani kutatások viszonya; 4. a tudományos alkotótevékenység módszertani kérdései. *A gondolat erejével* című könyv vitathatatlanul őszinte, ugyanakkor egyáltalán nem elfogulatlan mű. Végül arról fogok szólni, amivel nem teljesen értek egyet.

---

* Kornai János: *A gondolat erejével*. Moszkva: Logosz Kiadó, 2007. 443 oldal. A fenti recenzió alapjául Kornai János könyvének moszkvai bemutatóján a tudományos és informatikai központban 2007. november 6-án elhangzott expozé szolgált.

Az autoriter rendszerek pszichológiája

A kulcskérdést a könyvben János fia, András teszi fel (110. o.): „Apám, te okos ember vagy. Hogyan lehettél ennyire hülye?” (Mármost, hogy hihettél a kommunizmusban. – V.P.) És tényleg, hogyan lehettek az emberek milliói ilyen ostobák? Hogyan működnek az autoriter rendszerek pszichológiai mechanizmusai? Három alapfogalmat kell ezzel kapcsolatban megemlíteni: a félelmet, az emberi önzést és a hitet.

Orwell meggyőzően mutatta be az 1984-ben, hogyan tudják a megfélemlítés eszközével átnevelni az autoriter rendszerek az embereket: a sorozatos megpróbáltatások eredményeként a főhős „megszerette a Nagy Testvért”. A második alapfogalmat nem kell megmagyarázni, a harmadikban ma már kevesen hisznek. Hiszen a hit akkor nem kevesebbet jelentett, mint a félelmet és az emberi önzést. Ráadásul a hit számított elsősorban. Nem szabad megfeledkezni arról, hogy a sztálini rendszer nyugati értelmiségiek ezreinek szimpátiáját vívta ki, olyanokét, mint például Lion Feuchtwanger, Paul Éluard, Louis Aragon, Pablo Picasso, Bernard Shaw. Kornai ragyogóan mutatja be a „tudományos” szocializmus csábító erejét:

Ahogy haladtam előre a marxizmus–leninizmus megismerésében, úgy erősödött bennem a tudat: kezembem van a világ megértésének kulcsa. Bármilyen probléma merül fel, olyan tudás birtokában vagyok, amelynek segítségével biztosan meg tudom azt oldani. (50. o.)

Működésbe léptek a kognitív disszonancia elméletéből ismert védekező, redukációs mechanizmusok: a mély meggyőződésnek ellentmondó információ elfojtása, az önmeggyőzés az eredeti világkép megőrzésének és ezzel együtt a belső lelki béke fenntartásának érdekében. (67. o.)

És hogy mennyire ártalmas a tekintélyelvű ideológia ; a következő idézet azokról az időkről szól, amikor János a magyar kommunista párt központi lapjánál dolgozott:

Amikor (az abból az időből való – V.P.) írásaimat időrendi sorrendben végigolvastam, nem éreztem fejlődést, inkább ellaposodást, szellemi eltompulást... a szerkesztőségi taposómalomban állítottam elő futószalagon üres írásokat, és fordítottam olvasható magyar nyelvre fogalmazni nem tudó munkatársak vagy minisztériumi és vállalati funkcionáriusok cikkeit. Szellemi állapotom sivárabb volt, mint ... friss fejjel, 17 évesen ... (69. o.)

Kezdetben volt a hit, de a későbbiekben megjelent a félelem is — és mindezekkel kapcsolatban számos etikai probléma is felvetődött. Kornai mintegy figyelmezteti azokat, akik hajlamosak sutba dobni az előző nemzedékek – szüleink és nagyszüleink – tapasztalatait: „Ők ostobák voltak, de mi tudjuk, mit kell csinálni!” A szerző azt a kérdést vizsgálja: hol található a gyógyír erre a problémára. Én ehhez még azt fűzném hozzá, hogy létezik decentralizált tekintélyuralmi rendszer is — a közvélemény autoriter jellege, amely keményen bünteti az elhajlásokat, és csakúgy, mint az állami tekintélyuralom, kettős tudat kialakulásához vezet. De ez külön kutatás tárgya lenne.

Etikai kérdések a szocializmusban (és a kapitalizmusban)

A témakört érintő gondolatmenet a könyvben kétfelé ágazik: „Az egyén etikai normái és viselkedése” valamint „Etikai normák és a gazdasági mechanizmus”.

Az egyén etikai normái és viselkedése

Annak, aki soha életében nem élt totalitárius rendszerben, még csak elképzelése sincs arról, hogy milyen etikai problémákon gyötrődtek az értelmiségiek a „szocialista országokban”. Érdekes, hogy a hatvanadik életévén túl lévő magyar és orosz fél szavakból is megérti egymást. Ennek a témának a részletes kifejtése túlságosan időigényes lenne, így csak a legfontosabb kérdések felsorolására szorítokozom, néha kiegészítve ezeket a könyvből vett idézetekkel és saját kommentárjaimmal.

Részt vegyen-e az ember illegális tevékenységi formákban? Kornai nemleges választ ad erre a kérdésre:

Nemet mondani egy barátnak, akivel a politikai célok tekintetében azonos hullámhosszon vagyunk — ez is kínos, fájdalmas élmény. Mintha cserbenhagynám azt, akivel együtt küzdök. Nem is egyszer kerültem ebbe a helyzetbe: hol szamizdat kiadványba vártak volna tőlem cikket, hol egy tiltakozó levélhez kértek tőlem aláírást. Következtesen elhárítottam ezeket a felkéréseket... Meg akartam őrizni az akkor még kiváltságnak minősülő jogot, a Nyugatra utazás lehetőségét is... minden újabb külföldi utam megerősítette azt a korai felismerésemet, hogy csak akkor lehetek a közgazdászszakma egyenrangú, hozzáértő tagja, ha rendszeresen találkozom nyugati kollégákkal... (271. o.)

Egy ilyenfajta döntés meghozatalának másik lehetséges magyarázata — az attól való félelem, hogy az ember nem bírja ki a próbatételeket, és elárulja a barátait (131-132. o.).

Mit csináljon az ember a kihallgatásokon? Az 1970-es években az orosz szamizdat irodalomban ilyen címmel jelent meg egy brosúra. Nem idézem Kornait. Olvassák el a 129-137. oldalakon olvasható rövid eszmefuttatásokat és történeteket! Véleményem szerint az „átélés effektusa” a jelen esetben minden művészeti szempontú megközelítésnél erősebb. Ez főleg azok számára nagyon fontos, akik soha nem vettek még részt kihallgatáson. A következő problémával szerencsére nekem soha nem kellett szembenéznem.

Mit tegyen az ember azzal a cikkel, amelynek a megírásában közreműködő szerzőtársa börtönben ül? Jelen esetben arról a Lipták Tamással közösen írt Kornai-cikkről van szó, amely végül is mindkét szerző neve alatt jelent meg az *Econometrica* című legtekintélyesebb nyugati közgazdaságtani folyóiratban. Az ismételt kiadásban Kornai a társszerző nevének említése helyett a Matematikai Kutató Intézetre hivatkozott (153. o.). Fiatal koromban valószínűleg nem így jártam volna el, de most azt gondolom, hogy Kornainak talán igaza volt.

Öncenzúra. A „szocializmus” idején ezzel a problémával mindenki szembetalálkozott, aki társadalmi kérdésekkel foglalkozott. Kornai ezt írja *A hiány* című leghíresebb könyvével kapcsolatban:

A könyv fontos igazságokat mondott ki. Minden szavát abban a meggyőződésben vetettem papírra, hogy igazat, csak az igazat írom. De annak is világosan a tudatában voltam, hogy a könyv nem tartalmazza a *teljes* igazságot. (258. o.)

Más helyen:

Az öncenzúra keserves áldozatokat követelt tőlem... Az öncenzúra megalázó processzus. (270. o.)

„Együttműködjön-e az ember a kommunista rezsimmel?”

Nem vagyok képes agyam és a szívem egyik felével azonosulni a politikai aktivista, másik felével pedig a tudományos kutató szerepkörével... Ez magyarázza, hogy [a dilemma] egyik vezérmotívumként végigvonul az önéletrajzomon is... (295. o.)*

Kornai egyébként elismeri, „lehet, hogy túl élesen” határolta el a szakértő-tanácsadó és a tudományos kutató szerepkörét (294. o.).

Jó, hogy voltak „reformerek”, akik a maguk szavával megkísérelték jobb útra terelni a szocialista gazdaság hivatalos irányítót. (299. o.)

Véleményem szerint fontos tisztázni. Maga Kornai sem tagadja, hogy kompromisszumokat kötött. Ez egy olyan probléma, amely a fent említettekből egyenesen következik.

Elfogadhat-e az ember állami díjakat és kitüntetések a kommunista kormányzattól? A most következő idézeteket úgy vélem, nem kell magyarázni.

Sajátos *treuga dei* alakult ki a különböző szellemi csoportosulások között: mi nem bántunk titeket, és elvárjuk, hogy ti se piszkáljatok bennünket. *Leben und leben lassen*; élni és élni hagyni. (222.o.)

Létezik egy radikális álláspont, amely elfogadhatatlan megalkuvásnak tekinti a Kádár-korszaknak ezeket a helyi „békekötéseit”, és úgy véli, ezek hosszabbították meg a rendszer fennmaradását. Elképzelhető, hogy meghosszabbították – de elviselhetőbbé is tették az egyének életét. Ez az értékelés tulajdonképpen elvezet az alapkérdéshez: elvárható-e, hogy az emberek egyéni sorsuk jobbra fordítását alárendeljék a nagy közösségi célnak – jelen összefüggésben a rendszer mielőbbi leváltásának? (222.o.)

Hogyan viszonyuljunk a besúgókhöz? A kommunista rendszer összeomlott, és felvetődött a kérdés, nyilvánosságra kell-e hozni az ügynökök nevét. Kornai ezt írja:

Mindenkinek, akit valamivel meggyanúsítanak vagy megvádolnak, meg kell adni a lehetőséget arra, hogy védekezzen. Ha hamisnak érzi a gyanút, a vádat, utasítsa vissza. Ha vannak enyhítő körülmények, legyen módja azokra rámutatni. Aki gyanúsít, aki vádol, annak – a gyanúsított, a vádlott beismerésétől függetlenül – bizonyítania kell állításait... Ha megszületik az ítélet, módot kell adni a fellebbezésre és így tovább... Nem minősítem a besúgó bűnét látatlanban, mert nem tudom mérlegelni a körülményeket. Nem hozok ítéletet. A bosszú gondolata idegen tőlem. Ha kiadnám a besúgó nevét, az egymagában is büntetés lenne. (183-184.o.)

A barátság egy tekintélyelvű országban és Nyugaton

[az intézetben] a nyomasztó bizalmatlanság tartott vissza olyan beszélgetésektől, amelyek közvetlenül érintettek volna politikai kérdéseket. Még elevenen élt bennem azoknak a kihallgatásoknak az élménye, amelyeken kiderült: egy közeli barátom elmondta vallatónak a dolgozatához fűzött, ideológiai töltésű megjegyzéseimet. Nehezen tudtam szabadulni a gondolattól: hátha az, akivel most beszélek, ugyanazt teszi majd... Később sem fordult elő, hogy spontán módon, magamat elengedve, teljes kitarulkozással elmondtam volna, mondjuk azt, hogyan vélekedem egy aznapi fontos politikai hírről — anélkül, hogy meg ne gondoltam volna, kivel beszélek. (219.o.)

---

* Ezt a részletet a memoár orosz fordítója így interpretálta: „A kormányzati szakértő és tanácsadó szerepét nem tudtam úgy ellátni, hogy szívemet és eszemet csak részben szentelem erre a feladatra (azt kívánva, hogy ez a kormányzat tűnjön el a politika színpadáról), ezzel egy időben ugyanakkor énem másik felét a tudományra áldozom... a választás problémaköre motivált elsősorban az önéletrajz megírásakor...” (a szerk. megj.)

Értelmiségi ember nem tarthatott fent *bizalmas* kapcsolatot olyasvalakivel, akitől politikai szempontból tartania kellett. (151.o.)

Nem egyszer fordult velem elő, hogy szinte ugyanazokkal a mondatokkal kellett elmagyaráznom nyugati kollégáimnak a „barátság” szó jelentésbeli eltéréseit a tekintélyelvű és a demokratikus országokban.

Messze nem merítettem ki a könyv által érintett etikai problémák listáját. Álljon itt még kettő ezek közül.

Megengedhető-e az, hogy a bíráló kérésére az ember maga írjon a kiadónak recenziót a saját könyvéről (262. o.)? *Megengedhető-e, hogy az ember éljen az akadémikusokat megillető, a hétköznapi élethez kapcsolódó előnyökkel* (232. o.)? Nyugaton az ilyen jellegű kérdések nagymértékben vesztettek súlyukból, de azért teljesen mégsem tűntek el. „*Kaphatnak-e anyagi támogatást az egyetemek alkalmazásában álló tudósok kutatómunkájukhoz a hadseregtől vagy az államvédelmi szervektől?*” (324. o.); *El lehet-e ajándékot fogadni egy egyetemistától?* (324. o.). Szerencsére a Harvardon, ahol János dolgozott, a hasonló jellegű viselkedési szabályok már ki voltak dolgozva. Magyarországon viszont minden egyes alkalommal gyötrő módon kellett megállapítania azokat a határokat, amelyek mentén még kompromisszumokat köthetett saját erkölcsi normáival.

Profitálhat-e valamit az olvasó maga számára a rendhagyó módon megírt önéletrajz „személyes jellegű eseteiből”? Igen, ha az ember elgondolkodik valamilyen erkölcsi jellegű problémán, már megtett egy nagyon fontos lépést annak megoldása érdekében. Ami pedig magát a megoldást illeti, a jogi precedens ötletével szeretnék élni: ha egy köztisztviselőben álló ember egy adott helyzetben egy meghatározott módon járt el, a hasonló eljárások a későbbiekben már mint megengedett eljárások jönnek szóba. Kornai megszámlálhatatlan mennyiségű eljárással gyarapította a precedensek tárházát.

Egy utolsó kérdéssel zárom ezt a fejezetet, mely kérdés sokunkat foglalkoztatott, akik totalitárius rendszerekben éltünk: nem kellene-e nyugatra menni? „*Én...magyarul álmodom...*” — a kérdésre a zsidó származású Kornainak ez a válasza (327. o.).

Etikai normák és gazdasági mechanizmus

A könyvespolcomon ott áll Kornai János dedikált *Ellentmondások és dilemmák* című cikkgyűjteménye, amelyet 1985-ben jelentetett meg és küldött el nekem. Az egyik cikk különösen felkeltette az érdeklődésemet. János ebben azt igyekezett bebizonyítani, hogy a szocialista etika alapelvei („mindenkinek a végzett munka alapján,” „a munkához való jog” stb.) összeegyeztethetetlenek a hatékonysággal. A nyolcvanas évek Magyarországon kibontakozó, gazdasági reformmal kapcsolatos viták apropóján önéletrajzában is kitér erre a problémára. Akkor Kornai radikális véleményének adott hangot: „Az a reformügyeskedés, amely a köztulajdont és a piaci koordinációt kívánja összeboronálni,” hatástalan (302. o.). Most a szerző beismeri, hogy felesleges volt ennyire kategorikus kijelentést tenni: a magyar „még a félpiacon, hibrid reform is jó előiskolának minősíthető” (307. o.). A könyv nagy erénye, hogy a szerző őszintén ad számot kétségeiről és saját tévedéseiről, és arra készíti az embert, hogy alapvetően bizalommal olvassa azokat a részeket, ahol az író a maga igazát védi.

Az ideológia és a közgazdaságtani kutatás

A marxista ideológiában való elmélyülés negatív tapasztalatai nem készítették Jánost arra, hogy a „piaci radikalizmus” mint másik véglet csapdájába essen. Ez a tapasztalat tette lehetővé számára, hogy különválassa az ideológiát a tudományos kutatásoktól. Idézem:

...a társadalmi-politikai-gazdasági rendszerek összehasonlításával foglalkozó közgazdászok nagy része jobban érdeklődött az olyan kutatások iránt, amelyeknek volt valamilyen ideológiai-politikai töltésük, vagy legalábbis ilyesféle „melléközgéjük”... Ők olyan modelleket szerettek volna látni (és én más munkáimban produkáltam is ilyeneket), amelyek a szocialista rendszer visszasságait mutatják be. Sokkal kevésbé voltak kíváncsiak arra, miért képes a szocialista gazdaság, diszfunkcionális vonásai ellenére, mégiscsak tovább vegetálni. (247.o.)

Külön is kiemelem azt az inspirációt, amelyet *A tőkéből* merítettem... Marx egyik nagy úttörője volt annak a megközelítésnek, amely a gazdasági-társadalmi-politikai rendszerekre mélyen jellemző, sajátos diszfunkcionális tulajdonságokat próbálja felismerni és megmagyarázni. Ebben a vonatkozásban egyik példaképem volt és maradt. (255.o.)

A szocialista rendszer nem a gonosz birodalma, s a kapitalista rendszer nem a harmónia, az igazság és a szabadság társadalmi megtestesülése. (402.o.)

A tudományos alkotótevékenység módszertani kérdései

A hétköznapi tapasztalatok általánossá tétele. Az önéletrajz további fontos témája, hogy a szerző elgondolkodik tudományos tevékenységének módszertani összefüggéseiről, sikereinek és sikertelenségeinek okairól. Kornai a következőket írja *A hiány* című könyve kapcsán:

Az volt a szándékom, hogy a *mindennapos tapasztalatot* próbálom általánosítani, egy átfogó elmélet szintjére emelni. (256.o.)

A mindennapi tapasztalatok felhasználása, ha úgy tetszik, Kornai alkotótevékenységének alapvető vonása, és ennek köszönhetően váltak munkái klasszikussá. Egyébként már kandidátusi disszertációjában is ezt a módszert követte, mely disszertáció alapjául számos, vállalati vezetővel és munkással készített interjú szolgált (101-102. o.). 1956-ban Magyarországon ez különösen forradalmi módszernek számított. A disszertációjában kapott eredményeit kifejtő, *A gazdasági vezetés túlzott központosítása* című könyvében a szerző arra az elhatározásra jut, hogy „egy ez idáig teljesen újnak számító feladatra, gazdasági rendszerünk működésének leírására” vállalkozik (102. o.).

Természetesen ahhoz, hogy az ember egy ilyen volumenű feladatot meg tudjon oldani, sok mindenre van szükség, és részletekbe menően jó megfigyelőnek kell lennie. Kornai megjegyzi, hogy a hiánygazdaság szemléltetésére neki a legplasztikusabb példa a következő: „Moszkvában meg-megállt egy-egy taxi [a repülőtéri drosztnál – V.P.]. Odarohantak az utasok, és megkérdezték: hová megy a taxi.” (251. o.).

A közgazdasági jelenségek szintetizálása Kornai tudományos módszereinek alapvető vonása. Világosan felismeri, hogy a gazdaságot, a politikai hatalmat és az emberek közötti viszonyokat csak összefüggéseiben lehet vizsgálni.

A termelők-eladók erőfölénye az emberi viszonylatok degradálásával jár együtt... Ez fontos eszközt ad a bürokrácia kezébe, amit az kihasználhat az emberek feletti uralmának erősítésére. (257.o.)

Új fogalmak bevezetése. Több tucatot találunk belőle Kornai minden egyes könyvében. „Nyomás,” „szívás,” vegetatív szabályozás,” „beruházási éhség.” A többségük nem terjedt el, de a „puha költségvetési korlát” győzedelmeskedett; ez a fogalom bekerült a közgazdaságtan szótárába. Ugyancsak általánosan elfogadottá vált a transzformációs visszaesés fogalma.

Most néhány kritikai megjegyzés következik. Nem egészen értem, hogy amikor a kétszintű tervezésről esik szó, a szerző miért nem említi Danzig-Wolf történelmi szempontból mindenképpen úttörőnek számító dekompozíciós algoritmusát, valamint miközben a deficitről szóló elméletet taglalja, miért nem hivatkozik a francia közgazdászok által kidolgozott egyensúlyhiány-elméletre. Természetesen egy önéletrajzi forma nem követeli meg a hivatkozások sorát, de azért mégis...

Nem tudok egyetérteni a L. V. Kantorovics-féle iskola értékelésével, miszerint „[ő]k 'optimális tervek' készítését ígérték. Az én fülemben ez hamisan csengett” (165. o.). A szovjet gazdasági matematikai irányzat fenti értékelését igazságtalannak tartom. Mi csakúgy, mint Kornai, mindössze a tervelőirányzatok megvalósulását akartuk, de közben arra törekedtünk, hogy megértsük és feltárjuk a tervekkel kapcsolatos döntések decentralizációjának lehetőségét. A szovjet közgazdász matematikusok egész sora — V. Volkonszkij, J. Gavrilec, Sz. Movsovic — már az 1960-as évek második felétől alkalmazták az egyensúlyelméletet, mely közeli rokonságban áll Kantorovicsnak az objektíve meghatározott értékekről szóló elméletével. Ezeknek a soroknak az írója pedig 1970-ben publikált egy, a piaci csere hatékonyságáról szóló művet, és 1973-ban javasolta a piaci verseny egyensúlyi helyzetének axiomatikus leírását.

* * *

Kornai a könyvében egy teljes korszak leírását adja, olyan korszakét, amely sorsdöntő eseményekkel volt tele: a német megszállás, a kommunista párt központi lapjánál végzett munka, az eltávolítás, az 1956-os forradalom szócsövének számító lap létrehozásában való közreműködés, nagy projektek (1963-ban Magyarország tervezési modelljének és 1974-ben Magyarország makromodelljének kidolgozása), az 1990-es reformokban való részvétel, kapcsolat olyan nagynevű közgazdászokkal, mint John R. Hicks, Paul A. Samuelson, Kenneth J. Arrow, Edmond Malinvaud, Sir Richard Stone, Jan Tinbergen, Robert Solow, előadások a világ legjobb egyetemén és a Harvardon végzett munka, az Econometric Society és a Nemzetközi Közgazdasági Társaság elnöki funkciója.

1981-ben L. V. Kantorovics meghívott, hogy egyik szemináriumán ismertessem Kornai *A hiány* című könyvét. A következő találkozásunkkor ezt mondta: „Ez az ember Nobel-díjas lesz.” Nem tudom, beteljesedik-e a jóslata. De mindettől függetlenül a szakma valamennyi képviselője tudja, hogy Kornai János korunk kiemelkedő közgazdásza. És ez az „intellektuális utazásról” írt, mély gondolatokkal és drámai fordulatokkal teli elbeszélése hosszú ideig fennmarad.

(Runda Margit fordítása)